

گذاری پر سش انگیز

**اصلاحات اقتصادی در دست اجرا در روسیه
واکنشهای ناهمگونی را در میان مردم برانگیخته است**

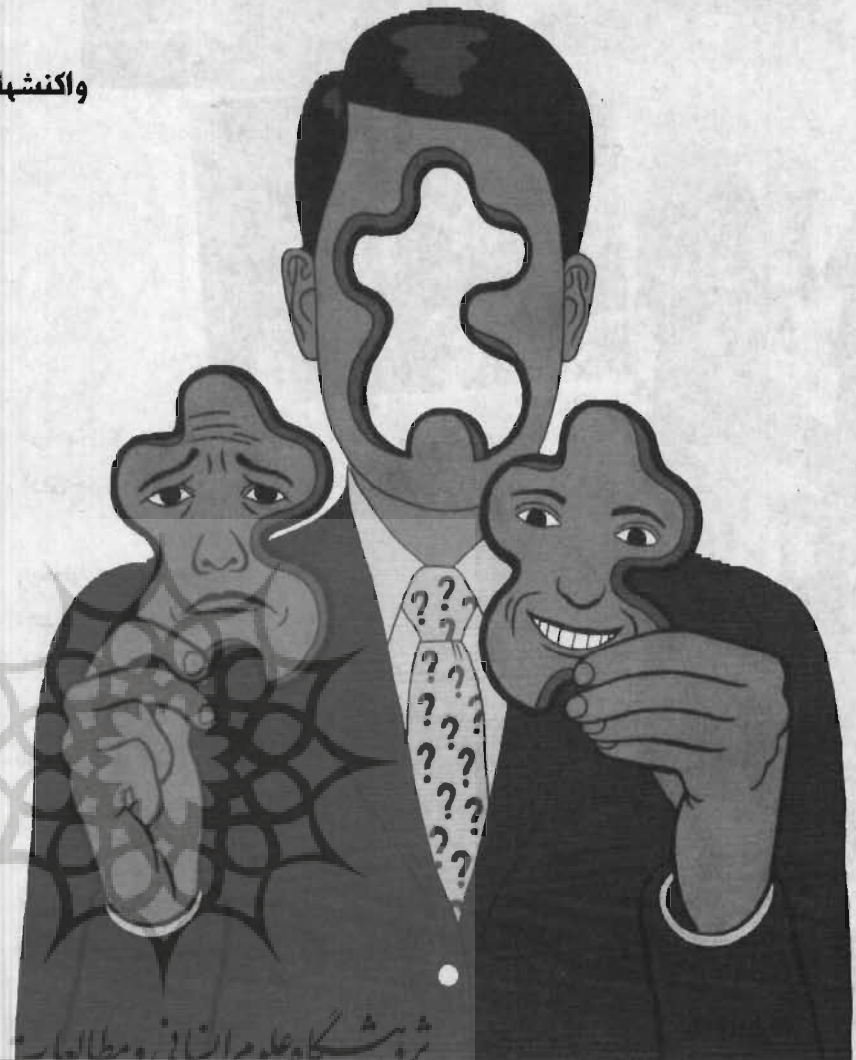
یوری لوادا

پیش‌بینی شده ناممکن می‌ساخت. از همین رو، تغییرها بیش از حد کُند و بی‌قاعده بود و همین امر فشار سهمگینی بر اکثریت مردم وارد می‌آورد. در واقع، سالها وقت لازم بود تا آن نخستین شور و اشتیاقها و نخستین سرخوردگیها در مورد اقتصاد بازار راه را بر ارزیابیهای روشن‌بینانه‌تر و عزم و اراده در سازگاری با شرایط نوین باز کند.

جامعه‌ای چنددسته

در سالهای اخیر، نظردهی دربارهٔ ضرورت ادامهٔ اصلاحات اقتصادی مطابق با الگوی اقتصاد متکی بر بازار چنددستگی آرای عمومی را آشکار ساخته است. همان‌گونه که جدول (صفحه ۲۸) نشان می‌دهد، نزدیک به نیمی از مردم، نظری دربارهٔ ادامهٔ اصلاحات ندارند. حامیان اصلی اصلاحات بیشتر قشرهای جوان و تحصیل‌کردهٔ شهرهای بزرگ هستند. در واقع، این قشرها آن بخشی از جمعیت‌اند که سالهای اصلاحات برای آنان امکانهایی فزاینده‌ای برای رشد و شکوفایی خلاقیت و ابتکارشان فراهم آورده است و در نتیجه، اطمینان بسیار زیادی به آیندهٔ تغییرها دارند. سرسخت‌ترین مخالفان ادامهٔ اصلاحات مردم بالای ۵۵ سال سن، بازنشستگان و روستاییان یعنی آن بخشهایی از جمعیت هستند که فرایند گذار به اقتصاد متکی بر بازار بیشتر از آنکه دستاوردی برایشان داشته باشد، امکاناتی را از آنان گرفته است.

ناگفته پیداست که دارا ترین قشرها بویژه تازه «بازرگانان» و نو «مدیران» نظر مساعدی در مورد اقتصاد متکی بر بازار دارند. از میان کسانی که بیشترین درآمدها را دارند ۴۸ درصد موافق ادامهٔ اصلاحات و ۱۷ درصد مخالف آن‌اند، حال آنکه در میان قشرهای کم‌درآمد صرفاً ۲۰ درصد

پس از فروپاشی نظام اقتصاد برنامه‌ای در اتحاد شوروی، اصلاحات اقتصادی در دست اجرا با توجه به شرایط دشوار اقتصادی، احساسهای گوناگونی را در میان مردم برانگیخت. بسیاری بیم آن را داشتند که فاجعه‌ای اقتصادی روی دهد و انفجار دسته‌جمعی نارضایتی مردم را در پی آورد. نتایج پژوهشها نشان می‌دهد که اضطراب از آینده در میان مردم در ابتدای سال ۱۹۹۲ به اوج خود رسیده بود. در همان زمان توهمی بسیار گسترده نیز وجود داشت مبنی بر اینکه خصوصی‌سازی اقتصادی به راحتی تحقق‌پذیر است و توسعهٔ شتابان کشور را در پی خواهد داشت. با این حال، بیشتر مردم اتحاد شوروی هیچ تصویری از شیوه‌های واقعی عملکرد سازوکارهای بازار و ساختارهای مالی، شیوه بهره‌مندی از حق مالکیت و نیز چگونگی انباشت سرمایه، پس‌انداز و غیره نداشتند. به علاوه، وضعیت سیاسی و توازن نیروها در درون قدرت اجرای اصلاحات را مطابق برنامه

یوری لوادا،

YURI LEVADA

اقتصاددان و جامعه‌شناس روس.

موافق اصلاحات‌اند و ۳۵ درصد مخالف آن. در این میان، بیشتر تحصیل‌کردگان آموزشهای عالی و متخصصان با ادامه اصلاحات موافق‌اند، هر چند بسیاری از آنان به دلیل بحران آموزش عالی و بخش پژوهش صنعتی، سطح زندگی پایین‌تری نسبت به گذشته دارند اما همچنان به موفقیت آتی اصلاحات امید دارند.

خصوصی‌سازی و نظامی عادلانه

داده‌های حاصل از مطالعه‌های انجام شده روی آرای عمومی که در سال ۱۹۹۵ روی بخشی از مردم (حدود ۹۶۰۰ نفر) انجام گرفت، نشان می‌دهد که ۴۲ درصد از مردم نظام اقتصاد برنامه‌ای و توزیع دولتی را «عادلانه‌تر» می‌دانند و ۳۲ درصد با نظام استوار بر مالکیت خصوصی و مناسبات بازار موافق‌اند. بقیه مردم در این مورد نظری ندارند. از این میان، سالخوردگان نظر مساعدی نسبت به نظام برنامه‌ای دارند.

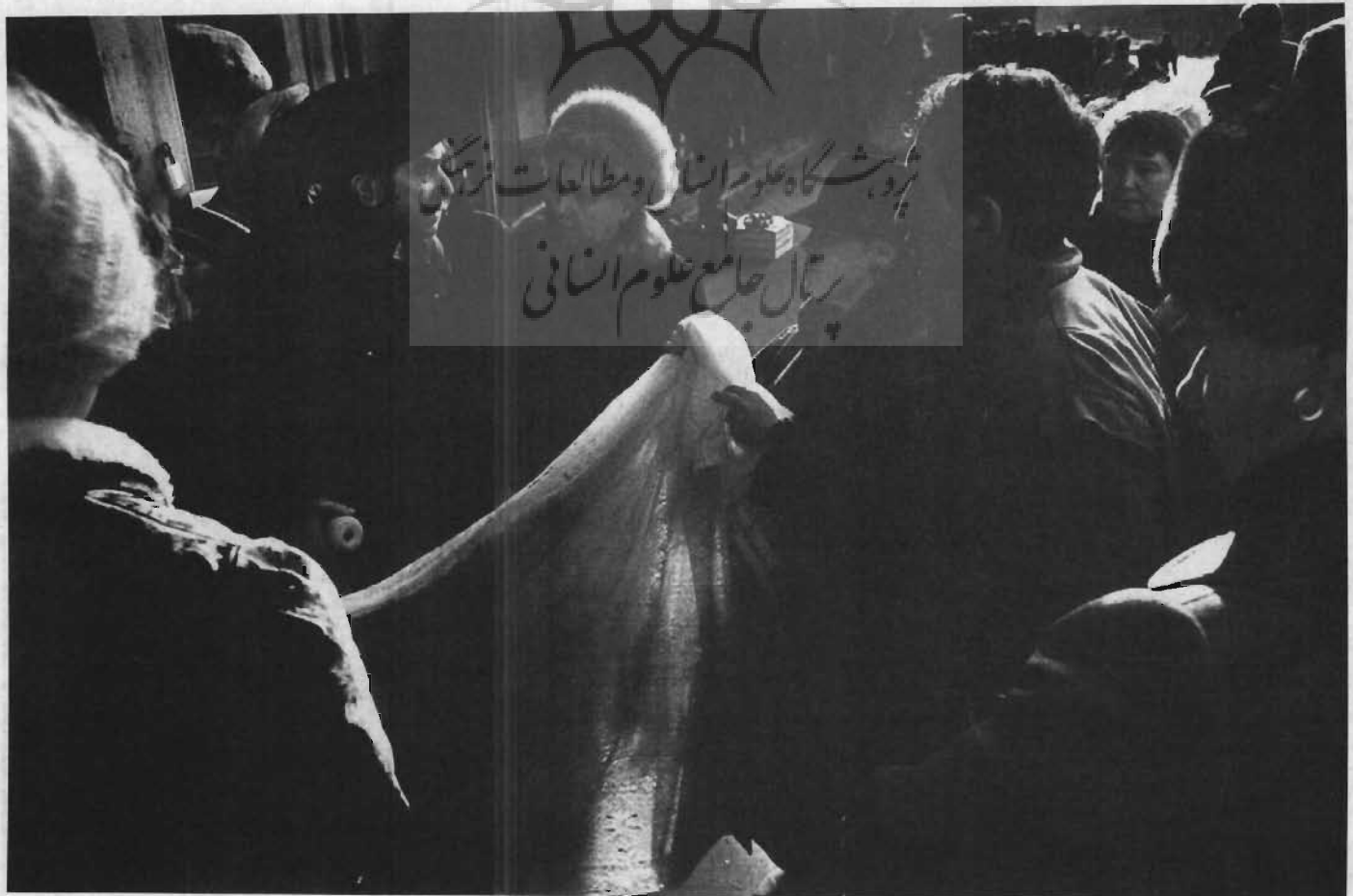
هم‌اکنون ۲۶ درصد از شهروندان روسیه بر این باورند که بیشتر شهروندان کشور خود را با تغییرهای آغاز شده سازگار کرده‌اند، و ۲۹ درصد فکر می‌کنند که این سازگاری در آینده‌ای نزدیک صورت خواهد گرفت. در مقابل، ۳۲ درصد معتقدند که هرگز قادر به چنین کاری نخواهند بود و ۱۳ درصد باقی‌مانده پاسخ مشخصی ندارند. از میان قشرهای مختلف، جوان‌ترها و کسانی که از سطح بالایی از آموزش برخوردارند

و نیز فعالترین قشرها بیشتر از همه آمادگی سازگاری با شرایط جدید را دارند.

درمقابل، کسانی که تغییر شیوه معمول زندگی برایشان بسیار سخت است، سازگاری با تغییرها را بسیار دشوار می‌بینند. این گروه بیشتر ساکنان شهرهای کوچک و روستاهای روسیه‌اند که نزدیک به $\frac{2}{3}$ جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند. در واقع، مدرنیزه کردن بخش کشاورزی مستلزم سرمایه‌گذاریهای هنگفتی است که در حال حاضر کسی توان چنین سرمایه‌گذاری را ندارد؛ در نتیجه، اصلاحات اقتصادی مطابق با الگوی اقتصاد متکی بر بازار در این بخش با بیشترین مشکلات رو به‌رو است، و یکی از مهمترین مشکلات عدم درک و مخالفت بخش اعظمی از روستاییان با روند اصلاحات است. از همین رو است که مالکیت خصوصی بر زمین که دموکراتها و اصلاحگرایان سعی در قانونی کردن و رسمیت بخشیدن به آن دارند، مورد موافقت ساکنان شهرها است حال آنکه بیشتر روستاییان با آن مخالف‌اند.

در حال حاضر، بیشتر مردم روند خصوصی‌سازی شرکتها و بانکها و فعالیتهای دیگر را پدیده‌ای کاملاً طبیعی می‌دانند. اکنون دیگر آن خشم و غضب نسبت به مالکان دارا فروکش کرده است. با این حال، بیشتر مردم معتقدند که شرکتهای بزرگ و انحصار انرژي باید در دست دولت بماند. آنچه بیش از هر چیزی مایه خشم و مخالفت مردم است مالکیت

دستفروشان در خیابانهای مسکو.

کارگران یک کارخانه
سرامیک‌سازی در کاوشیما
(جنوب غربی ژاپن)
در جریان همایش هفتگی
کارکنان حرکت‌های ورزشی
را به نمایش گذاشته‌اند.

همه‌پرسی در مورد ادامه اصلاحات مطابق با الگوی اقتصاد بازار

مارس ۹۲ ۹۳ مارس آوریل ۹۴ مارس ۹۵ مارس ۹۶

موافق با ادامه اصلاحات	۳۱	۲۷	۳۲	۴۲	۴۷
مخالف با ادامه اصلاحات	۲۶	۳۰	۲۸	۲۰	۲۷
بی‌نظر	۲۳	۳۳	۴۰	۳۸	۲۶

پرسش شده است). در عوض، مشکلات اساسی امروز پدیده‌هایی مربوط به «گذار به اقتصاد بازار» است، پدیده‌هایی همچون بالا بودن قیمت‌ها (۶۸ درصد)، ارتکاب جرم (۵۹ درصد)، بیکاری (۵۵ درصد)، افت تولید (۵۵ درصد)، حدود ۶۰ درصد از مردم معتقدند که سطح زندگیشان نسبت به پنج سال گذشته افت کرده است.

در حال حاضر، مرزهای روسیه به روی گردش انسانها، کالاها، اطلاعات و گردش سرمایه (البته کمتر از سه مورد دیگر) باز است. هر چند این مرحله باز بودن مرزها سرشار از تناقض است اما برای جهش اقتصاد و جامعه به سمت اقتصاد متکی به بازار مرحله‌ای است مهم و اساسی. بیشتر مردم نظر مساعدی نسبت به این امکان جدید دارند و ده درصد از شهروندان روسیه از این آزادی مسافرت تجاری یا گذراندن تعطیلات در خارج از کشور استناد می‌کنند. با این وصف، آرای عمومی همچنان نسبت به بحث‌های پیوسته رسانه‌های گروهی در مورد جنبه‌های منفی تماس با دنیای خارج حساسیت بسیاری از خود نشان می‌دهد، جنبه‌هایی همچون فرار سرمایه‌ها، افزایش روزافزون کالاهای مصرفی، بین‌المللی شدن شبکه‌های جرم سازمان یافته و فساد کارگزاران.

بیشتر رأی‌دهندگان انتخابات ریاست جمهوری سال جاری که از بوریس یلتسین (برنده انتخابات) حمایت کرده‌اند، با حفظ دستاوردهای اصلاحات موافق‌اند و مخالفت بازگشت به گذشته‌اند. نزدیک به ۸۰ درصد از رأی‌دهندگان به بوریس یلتسین معتقدند که بیشتر مردم یا با اصلاحات سازگاری یافته‌اند یا در آینده‌ای بسیار نزدیک با آن سازگاری خواهند یافت، و صرفاً ۱۳ درصد از رأی‌دهندگان هوادار یلتسین به چنین سازگاری باور ندارند. برعکس، در میان هواداران نامزد شکست‌خورده کمونیستها، صرفاً ۳۵ درصد معتقدند که مردم با تغییرها سازگاری خواهند یافت و ۴۹ درصد چنین چیزی را ناممکن می‌دانند. بدین ترتیب، قشرهای گوناگون جامعه موضع‌گیری‌های ناهمگونی در مورد اصلاحات جامعه دارند.

خارجیها بر زمین و شرکتهای بزرگ است؛ بسیاری بیم آن را دارند که مبادا سرمایه‌داران خارجی بر ثروت ملی چنگ اندازند.

البته شکی نیست که رابطه شهروندان روسیه با اقتصاد متکی بر بازار را نمی‌توان به این ارزیابیها و موضع‌گیریهای ذهنی به دست آمده از همه‌پرسیها محدود کرد. همه کسانی که در این شرایط ناتمام اما واقعی گذار جامعه به سمت واقعیت جدید اقتصادی به سر می‌برند، مجبورند همواره جایگاه خود را درون این واقعیت پیچیده تبیین و ارزیابی کنند. حال اجازه دهید به برخی از ویژگیهای اساسی این موقعیت اشاره کنیم.

سازگاری با دوران گذار

هم‌اکنون حدود ۱/۳ جمعیت فعال روسیه در بخش خصوصی کار می‌کنند و حدود ۱/۶ جمعیت فعال کشور در شرکتهای سهامی وابسته به دولت مشغول به کارند؛ اما حتی نیمی از جمعیت فعال مشغول به کار در شرکتهای و سازمانهای دولتی نیز از قبل در بافت اقتصاد متکی بر بازار زندگی کرده‌اند و در نتیجه مجبور به رعایت قاعده‌های آن بوده‌اند.

اقتصاد متکی به بازار تقریباً کمبود فراورده‌های مصرفی را که ویژگی اجتناب‌ناپذیر نظام برنامه‌ای توزیع است جبران کرده است. نبود مایحتاج اصلی که در ابتدای دهه ۱۹۹۰ در بالای سیاهه مشکلات و نگرانیهای بیشتر مردم جای داشت اینک در پایین سیاهه مشکلات حاد جامعه جای گرفته است و امروزه تنها درصد کمی از مردم به این کمبود اشاره می‌کنند (۷ درصد از میان ۲۴۰۰ نفر که در ماه مه ۱۹۹۶ از آنان

بازار سرپوشیده گوم در مسکو.

